

Адміністративна відповідальність у контексті розвитку українського адміністративного права та європейських стандартів

Дякур Марія Дмитрівна ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2025	Право	342.9:351.74(477:4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18448362>

Анотація. У статті проаналізовано інститут адміністративної відповідальності в Україні крізь призму розвитку адміністративного права та впливу європейських стандартів прав людини і верховенства права. Обґрунтовано, що історично успадкована карально-репресивна модель адміністративно-деліктного реагування дедалі менше відповідає сучасним вимогам належного врядування, пропорційності та гуманізму. Актуальність дослідження визначається поєднанням євроінтеграційних реформ і практичних викликів воєнного стану, які загострили проблему правової визначеності, адекватності санкцій та достатності процесуальних гарантій у провадженнях щодо адміністративних проступків.

Розкрито поняття адміністративної відповідальності як самостійного виду юридичної відповідальності, що настає за вчинення адміністративного проступку та реалізується шляхом застосування встановлених законом стягнень уповноваженими органами. Визначено її ключові ознаки (позасудовий/спрощений порядок, відсутність судимості, поєднання каральної, превентивної та виховної функцій), а також проведено розмежування з кримінальною та дисциплінарною відповідальністю. Окреслено системні проблеми чинного КУпАП 1984 р., зокрема фрагментарність регулювання, колізійність і недостатню визначеність критеріїв відмежування адміністративних і кримінальних деліктів.

Показано вектор реформування через проект Кодексу України про адміністративні проступки (реєстр. №11386 від 28.06.2024), спрямований на кодифікацію складів проступків, розширення суб'єктного складу (включно з юридичними особами) та посилення гарантій, зокрема презумпції невинуватості й покладення тягаря доказування на державу. Європейські підходи висвітлено через практику ЄСПЛ, принцип пропорційності та вимоги судового контролю. Зроблено висновок, що модернізація адміністративної відповідальності має забезпечити баланс між ефективністю публічно-правового примусу та пріоритетом прав людини.

Ключові слова: адміністративна відповідальність; адміністративний проступок; пропорційність санкцій; правова визначеність; презумпція невинуватості; європейські стандарти.

¹ к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0000-0001-5081-7842

Administrative Liability in the Context of the Development of Ukrainian Administrative Law and European Standards

Abstract. The article analyzes the institution of administrative liability in Ukraine through the lens of the development of administrative law and the influence of European standards of human rights and the rule of law. It substantiates that the historically inherited punitive-repressive model of administrative-delict regulation increasingly fails to meet contemporary requirements of good governance, proportionality, and humanism. The relevance of the study is determined by the combination of European integration reforms and the practical challenges of martial law, which have intensified issues of legal certainty, adequacy of sanctions, and the sufficiency of procedural guarantees in proceedings concerning administrative offences.

The concept of administrative liability is revealed as an independent type of legal liability that arises from the commission of an administrative offence and is implemented through the application of statutory sanctions by authorized bodies. Its key features are identified, including an extrajudicial or simplified judicial procedure, the absence of a criminal record, and the combination of punitive, preventive, and educational functions. The article also differentiates administrative liability from criminal and disciplinary liability. Systemic problems of the current Code of Ukraine on Administrative Offences of 1984 are outlined, in particular regulatory fragmentation, legal conflicts, and insufficiently clear criteria for distinguishing between administrative and criminal delicts.

The direction of reform is demonstrated through the draft Code of Ukraine on Administrative Misdemeanours (Reg. No. 11386 of 28 June 2024), which aims at codifying the elements of misdemeanours, expanding the range of subjects of liability (including legal entities), and strengthening guarantees, in particular the presumption of innocence and the allocation of the burden of proof to the state. European approaches are examined through the case law of the European Court of Human Rights, the principle of proportionality, and the requirements of judicial review. It is concluded that the modernization of administrative liability should ensure a balance between the effectiveness of public-law coercion and the priority of human rights.

Keywords: administrative liability; administrative offence; proportionality of sanctions; legal certainty; presumption of innocence; European standards.

Вступ

Адміністративна відповідальність посідає центральне місце в системі засобів публічно-правового впливу, забезпечуючи реагування держави на правопорушення, менш суспільно небезпечні, ніж злочини. Історично в українському праві склалася карально-репресивна модель цього інституту, успадкована від радянської доби. Нині така модель значною мірою вичерпала свій потенціал регулювання і потребує доктринального переосмислення з урахуванням принципів належного врядування, пропорційності та гуманізму [1].

Актуальність дослідження зумовлена трансформаційними процесами в Україні – зокрема, євроінтеграційними реформами та викликами, пов'язаними з воєнним станом. Україна перебуває на етапі суттєвого оновлення адміністративного законодавства, що має узгодити національні підходи до відповідальності з європейськими стандартами прав людини і верховенства права.

Мета статті полягає у комплексному науково-правовому аналізі інституту адміністративної відповідальності в Україні в контексті розвитку національного адміністративного права та імплементації європейських стандартів прав людини і верховенства права, з метою обґрунтування напрямів його трансформації від карально-репресивної до гуманістичної, пропорційної та людиноцентричної моделі, а також

визначення концептуальних орієнтирів удосконалення адміністративно-деліктного законодавства з урахуванням євроінтеграційних процесів і викликів воєнного стану в Україні.

Результати

Адміністративна відповідальність визначається як самостійний вид юридичної відповідальності, що настає внаслідок вчинення особою (фізичною або юридичною) адміністративного правопорушення і полягає у застосуванні уповноваженим органом встановленого законом стягнення до правопорушника [2, 3]. Відповідно до ст.9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), адміністративним правопорушенням (проступком) є протиправна, винна дія чи бездіяльність, що посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, установлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [4]. Тому, підставою адміністративної відповідальності є вчинення адміністративного проступку, передбаченого законом.

Адміністративна відповідальність має низку характерних ознак. По-перше, вона реалізується в особливому позасудовому або спрощеному судовому порядку, що відрізняє її від кримінальної юстиції. По-друге, заходи адміністративного стягнення (штрафи, попередження, адміністративний арешт тощо) менш суворі, ніж кримінальні покарання, і їх застосування не тягне судимості. По-третє, суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути фізичні та юридичні особи (це наразі передбачено спеціальними нормами та майбутньою кодифікацією) [5]. По-четверте, адміністративна відповідальність має каральну, превентивну та виховну функції й спрямована на утвердження правопорядку шляхом впливу на правосвідомість правопорушників.

Адміністративна відповідальність займає проміжне положення між кримінальною та дисциплінарною відповідальністю. Відмінність від кримінальної полягає насамперед у ступені тяжкості діянь та характері санкцій. Адміністративні стягнення мають на меті забезпечення правового балансу між публічною владою і правами особи, а не відплату за правопорушення. У демократичному суспільстві адміністративна відповідальність розглядається радше як механізм збереження соціальної рівноваги, ніж як кара за провину [1]. На противагу цьому, кримінальна відповідальність орієнтована на відплату (репресію) і тягне за собою судимість. Конституція України встановлює, що діяння, які є злочинами, адміністративними чи дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України [6]. Положення (п.22 ч.1 ст.92 Конституції) покликане забезпечити чіткі критерії розмежування між різними видами правопорушень і недопущення дублювання відповідальності.

Адміністративна і дисциплінарна відповідальність відрізняються об'єктом і порядком притягнення. Дисциплінарна відповідальність застосовується роботодавцем або вищою службовою особою до працівника (службовця) за порушення трудових чи службових обов'язків, вона обмежується рамками конкретної організації або відомства. Натомість адміністративна відповідальність є публічною – суб'єктами притягнення виступають уповноважені органи державної влади (поліція, адміністративні комісії, суди у визначених законом випадках), а заходи впливу встановлюються державою у законодавчих актах загального характеру. Адміністративна відповідальність забезпечує охорону публічного порядку поза межами внутрішньоорганізаційних відносин, доповнюючи систему юридичної відповідальності в цілому.

Сучасне українське законодавство про адміністративні правопорушення сформувалося на основі радянської правової спадщини. Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення було прийнято ще 1984 року (в УРСР) та введено в дію з 1 червня 1985 р. [7]. Попри численні зміни КУпАП 1984 р. досі залишається основним

кодифікованим актом, що визначає підстави і порядок адміністративної відповідальності в Україні. Кодекс містить перелік складів адміністративних правопорушень, види адміністративних стягнень та процедури притягнення. За десятиліття незалежності до нього було внесено сотні поправок, однак концептуальна модель відповідальності довгий час залишалася незмінною – зосередженою на карально-штрафних санкціях, мінімальних гарантіях прав порушників і фактичною відсутністю інституту відповідальності юридичних осіб (останнє частково компенсувалося спеціальними законами у окремих сферах).

Необхідність глибокої реформи адміністративно-деліктного законодавства назріла давно, але особливої гостроти набула у зв'язку з євроінтеграційним курсом та конституційними вимогами. Відповідно до п.22 ч.1 ст.92 Конституції, основні засади цивільно-правової, кримінальної, адміністративної і дисциплінарної відповідальності мають визначатися виключно законами [6]. Проте дотепер багато положень про адміністративні проступки розпорошені по різних актах, зокрема підзаконних (наприклад, правила дорожнього руху, санітарні норми тощо передбачають відповідальність за порушення своїх приписів). Така ситуація створює правову невизначеність і суперечить згаданій конституційній нормі. Крім того, відсутнє чітке розмежування кримінальних та адміністративних правопорушень за критеріями тяжкості. Конституційний Суд України у Рішенні від 21.07.2021 №5-р(II)/2021 звернув увагу законодавця на необхідність законодавчо відмежувати злочини і адміністративні проступки, оскільки деякі правопорушення, що нині формально належать до адміністративних, за своєю природою та суворістю санкцій фактично є кримінальними. Зокрема, йдеться про випадки, коли за адміністративне правопорушення можуть призначатися значні штрафи або адміністративний арешт – такі стягнення мають виразно каральний характер, притаманний кримінальному покаранню. Суд наголосив, що вирішення цієї проблеми є невідкладним завданням Верховної Ради України [5].

У відповідь на нагальні потреби, в Україні розпочато роботу над новим кодифікованим актом – Кодексом України про адміністративні проступки, який має замінити застарілий КУпАП. Проект цього Кодексу розроблено робочою групою Міністерства юстиції і подано до парламенту (реєстр. № 11386 від 28.06.2024) [8]. Новий Кодекс об'єднає у єдиному законі всі склади адміністративних правопорушень, вилучивши їх із підзаконних актів, що приведе законодавство у відповідність до Конституції. Також планується усунути ряд правопорушень із сфери адміністративної відповідальності, якщо вони мають приватно-правовий характер або повинні розглядатися адміністративними судами (наприклад, порушення договірних зобов'язань, що нині помилково криміналізовані як адміністративні). Ключовим нововведенням є розмежування кримінальних та адміністративних проступків за чіткими критеріями тяжкості діяння і мети санкції, виконуючи згадане застереження Конституційного Суду. Зокрема, пропонується, щоб діяння, які спричиняють значну шкоду або передбачають суворі каральні санкції, кваліфікувалися саме як кримінальні злочини, а не як адміністративні проступки.

Новий проект Кодексу запроваджує і сучасні європейські підходи до відповідальності. Так, суб'єктами адміністративних проступків будуть як фізичні, так і юридичні особи - це важлива зміна, адже чинний КУпАП прямо не передбачає відповідальності юридичних осіб, що не узгоджується з практикою ЄС (де компанії можуть притягатися до суттєвих адміністративних штрафів, наприклад, у сфері конкуренції чи захисту даних). Для реалізації цього положення проект КУАП відмовляється від концепції "посадової особи" як суб'єкта проступку і вважає караним діяння самої юридичної особи (через дію її представників). Принцип вини у проекті теж переосмислено: замість копіювання кримінально-правового підходу запропоновано вважати особу (у тому числі посадову чи юридичну) винною, якщо її дія/бездіяльність

була усвідомленою і призвела до порушення припису закону. Такий підхід наближає нас до правових доктрин Західної Європи і спрощує притягнення до відповідальності юридичних осіб [5]. Окрім того, вперше на рівні кодифікації пропонується прямо закріпити презумпцію невинуватості у справах про адміністративні проступки. За цим принципом особа вважається невинною, доки її провину не буде доведено у визначеному законом порядку і встановлено рішенням уповноваженого органу, що набрало законної сили [9]. Учасник провадження не зобов'язаний доводити свою невинуватість – тягар доказування покладається на орган влади. Запровадження таких гарантій істотно підвищить захист прав людини в адміністративно-юрисдикційних процесах і відповідає європейським стандартам справедливого судочинства (ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, далі – ЄКПЛ) [10].

Отже, українське адміністративно-деліктне право нині перебуває в стадії реформування. Вектор цих змін спрямований на гуманізацію та європеїзацію інституту адміністративної відповідальності, подолання рудиментів репресивної моделі та формування сучасної системи, більш прозорої, справедливої і здатної забезпечити публічний порядок без надмірного обмеження прав громадян.

Правове регулювання адміністративної відповідальності у країнах Європи сформувалося під впливом спільних принципів верховенства права і захисту прав людини. Хоча правові системи різняться (у деяких країнах континентального права існують окремі кодекси про адміністративні правопорушення, тоді як в англосаксонських країнах дрібні правопорушення розглядаються як частина кримінального права) [11], можна виокремити низку панєвропейських стандартів у цій сфері.

Перший такий стандарт – забезпечення процесуальних гарантій для особи, яку притягують до відповідальності, особливо якщо санкція є суворою. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) виробила критерії, за якими формально адміністративне провадження може визнаватися “кримінальним” у розумінні ЄКПЛ. Починаючи зі справи *Engel and Others v. Netherlands* (1976), Суд застосовує так звані «критерії Енгеля» – зокрема, класифікація правопорушення в національному праві, характер правопорушення і ступінь суворості санкції. Якщо за цими критеріями адміністративна санкція по суті є каральною та значною, до провадження мають бути застосовані гарантії справедливого суду, гарантовані ст.6 ЄКПЛ (право на захист, публічний розгляд, неупереджений орган розгляду тощо) [1]. Таким шляхом ЄСПЛ поширив кримінально-процесуальні гарантії на окремі види адміністративних стягнень, щоб унеможливити обходження стандартів правосуддя шляхом «перекласифікації» злочинів як проступків. Таку позицію підтверджено і в новіших рішеннях, таких як *Grande Stevens v. Italy* (2014) щодо адміністративних штрафів за порушення фінансового законодавства, *A and B v. Norway* (2016) щодо подвійного переслідування та інших. Отже, європейський підхід полягає в тому, що адміністративні стягнення, близькі за природою до кримінальних покарань, мають призначатися і оскаржуватися з дотриманням тих самих принципів справедливості, що й кримінальні [1].

Принцип пропорційності санкцій означає, що адміністративне стягнення повинно відповідати тяжкості проступку, цілям превенції та не бути надмірно обтяжливим для особи; його закріплено в національних законодавствах держав ЄС і в актах ЄС та Ради Європи. Зокрема, Комітет Міністрів Ради Європи у Рекомендації № R(91)1 «Про адміністративні санкції» (1991 р.) [12] вказав, що держави повинні забезпечити пропорційність адміністративних покарань, а також право особи на оскарження рішення про накладення санкції у незалежний орган (суд) [13]. У континентально-європейській правовій думці напрацьовано доктрину «пан-європейських загальних принципів» щодо адміністративних санкцій, яка включає пропорційність, правову визначеність, рівність перед законом та ефективність санкцій. Правова визначеність вимагає чіткого

законодавчого визначення складів проступків і санкцій, щоб особа могла передбачити наслідки своїх дій (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Належне врядування (*good governance*) передбачає, що адміністративні органи, реалізуючи каральні повноваження, повинні діяти відкрито, неупереджено і в рамках закону [14].

Третій аспект – гуманізація та превентивність адміністративної відповідальності. В європейських країнах поступово утвердився підхід, за яким метою покарання за адміністративний проступок є не стільки репресія, скільки запобігання новим правопорушенням і виховний вплив на правопорушника. Наприклад, у законодавстві Німеччини (Закон про адміністративні правопорушення, OWiG) штрафи розглядаються як засіб виховання правопорушника і забезпечення дотримання правопорядку, а не як стигматизація особи злочинцем. Схожі підходи застосовуються і у Франції (де передбачені категорії проступків – *contraventions* – з відносно м'якими стягненнями), в Італії та інших державах континентального права. Українська доктрина також переймає ці ідеї: зокрема, спостерігається відхід від суто карального розуміння адміністративної відповідальності та набуття нею комплексного регулятивно-виховного характеру [1]. Зміна акцентів зумовлена прагненням узгодити вітчизняні підходи з європейськими стандартами пропорційності, належного врядування та правової визначеності. Іншими словами, людина і її права ставляться у центр адміністративно-деліктної політики, а репресія розглядається як крайній засіб.

Четвертий напрям – комплементарність адміністративних та кримінальних засобів. Європейський досвід демонструє, що ефективна система правоохорони повинна мати як кримінально-правові, так і адміністративно-правові інструменти, застосовувати їх узгоджено. Малозначні правопорушення доцільно врегульовувати саме засобами адміністративної відповідальності – це дешевше і швидше для держави, менше навантажує судову систему. Натомість серйозні делікти мають переслідуватися кримінально, аби забезпечити суворіші санкції та процедури [15]. У країнах ЄС існують різні моделі співвідношення: наприклад, у Франції більшість дорожніх порушень – це адміністративні проступки, тоді як у Британії вони є кримінальними злочинами, але розглядаються у спрощеному порядку магістратськими судами. Попри ці відмінності, загальна тенденція – гармонізація критеріїв відмежування злочинів і проступків (зважаючи на вимоги ЄКПЛ) та взаємне визнання адміністративних санкцій між країнами (особливо в межах ЄС) [1]. Останнє стає актуальним у зв'язку з мобільністю громадян: наприклад, штрафи за порушення ПДР, винесені в одній державі ЄС, підлягають виконанню в іншій.

Таким чином, європейські стандарти адміністративної відповідальності можна звести до наступного: 1) чітке нормативне визначення складів проступків і санкцій на рівні закону; 2) гарантії справедливого розгляду та права на захист, особливо у разі тяжких санкцій; 3) пропорційність та індивідуалізація покарання; 4) можливість судового оскарження постанов адміністративних органів; 5) гуманістична спрямованість – акцент на попередження правопорушень і ресоціалізацію правопорушника, а не лише на покарання. Україна, проголосивши курс на євроінтеграцію, імплементує ці стандарти у національне законодавство, що видно на прикладі концепції нового Кодексу про адміністративні проступки. Проект закріплює саме гуманістичну парадигму відповідальності, зорієнтовану на права людини, пропорційність та індивідуальний підхід. Зближення правових доктрин України та ЄС є необхідною передумовою успішної інтеграції у спільний правовий простір.

Російська агресія та запровадження воєнного стану в Україні (з 24.02.2022 указом Президента №64/2022) спричинили появу нових обмежувальних режимів, за порушення яких постала потреба встановити юридичну відповідальність. Йдеться, зокрема, про такі вимушені обмеження прав, як комендантська година, режим світломаскування, особливі правила користування засобами зв'язку, пересування тощо.

Первинно КУпАП не містив прямих норм про відповідальність за порушення комендантської години чи вимог світломаскування. У перші місяці війни правозастосувачі були змушені використовувати аналогію існуючих статей – наприклад, притягували порушників комендантської години за ст.185 КУпАП (злісна непокора законному розпорядженню поліцейського). Суди підтримали таку кваліфікацію, визнаючи, що невиконання вимоги поліції припинити порушення комендантської години є правопорушенням, яке підпадає під санкцію ст.185 КупАП [16]. Водночас, такий підхід є вимушеним і не ідеальним, оскільки по суті відбувається підміна конкретного складу правопорушення загальною нормою про непокору.

У травні 2022 року до парламенту було подано законопроект №7356 про внесення змін до КУпАП щодо запровадження відповідальності за порушення обмежень воєнного стану [17]. Проект пропонував доповнити КУпАП новою статтею про порушення комендантської години та режиму світломаскування, встановивши за це штраф від 170 до 510 грн [18]. Також передбачалося надати уповноваженням поліцейським складати протоколи про такі правопорушення і накладати штрафи в адміністративному порядку. Однак, законопроект тривалий час перебував на розгляді і зрештою був знятий з розгляду (станом на початок 2024 р.), що, можливо, пов'язано з намірами врахувати ці питання вже у новому Кодексі про проступки. Наразі фактично зберігається прогалина: прямої норми про відповідальність за порушення комендантської години немає, хоча на практиці такі випадки караються через інші статті. Науковці й практики наголошують на нагальній необхідності законодавчо врегулювати ці питання, аби уніфікувати підходи і усунути правову невизначеність [16].

Водночас, навіть в умовах війни слід дотримуватися верховенства права і не допускати невиправданого обмеження прав людини. Європейські стандарти допускають тимчасове звуження окремих прав у режимі надзвичайного чи воєнного стану, але такі обмеження мають бути пропорційними та чітко визначеними законом (ст.15 ЄКПЛ). Український досвід показав, що інститут адміністративної відповідальності має бути достатньо гнучким, щоб реагувати на нові виклики (як-то масові порушення порядку в умовах війни), проте і достатньо правовим, щоб не порушувати фундаментальні гарантії [19]. Тому законодавець працює над внесенням змін, які, з одного боку, дадуть можливість ефективно карати порушників особливих режимів, а з іншого – забезпечать належну правову процедуру і захист від можливих зловживань з боку влади.

Набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС у 2022 р. та реалізація Угоди про асоціацію активізували процес приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire*. Хоча прямі вимоги ЄС стосовно інституту адміністративних проступків не сформульовані окремим главами *acquis*, вони впливають із загальних критеріїв членства (Копенгагенських критеріїв) щодо стабільності правової системи, демократії та верховенства права. Реформа адміністративної відповідальності органічно вписується в ширший контекст змін у сфері правосуддя і прав людини. Зокрема, Європейська Комісія у своїх щорічних звітах з верховенства права для України наголошує на важливості забезпечення дієвого механізму притягнення до відповідальності за правопорушення, водночас сумісного з європейськими гарантіями справедливості [1]. Україна вже зробила вагомі кроки у суміжних напрямках – прийнято Закон «Про адміністративну процедуру» (2022), який встановлює сучасні стандарти відносин адміністрації з громадянином, посилено гарантії в адміністративному судочинстві тощо. Логічним продовженням є оновлення адміністративно-деліктного законодавства. Проект нового КУАП прямо декларує мету впровадити гуманістичну, людиноцентричну модель адміністративної відповідальності, що відповідає практиці розвинених європейських країн. Зокрема, орієнтиром служать такі принципи, як індивідуалізація відповідальності (призначення

стягнення з урахуванням особи правопорушника, обставин вчинення проступку), економія репресії (перевага менш суворих заходів там, де можливо досягти мети без максимального покарання) та відновлення (компенсація завданої шкоди, якщо це застосовно, замість простої кари).

Євроінтеграційний чинник проявляється і через вимоги антикорупційної політики, фінансової дисципліни, захисту конкуренції. Так, ЄС очікує від України ефективного притягнення до відповідальності публічних посадовців за правопорушення, пов'язані з корупцією та конфліктом інтересів. Водночас дискусійним є питання, чи така відповідальність має бути кримінальною чи адміністративною. Прикладом є декларування недостовірної інформації: у 2020 р. Конституційний Суд скасував кримінальну статтю за недостовірне декларування, після чого було запроваджено адміністративну відповідальність (ст.172-6 ч.4 КУпАП). Проте під тиском громадськості та зобов'язань перед МВФ і ЄС у 2023 р. законодавець знову криміналізував цей проступок (ст.366-2 КК України) як злочин. Такий випадок відображає, як Україна шукає баланс між двома режимами відповідальності, реагуючи на міжнародні стандарти: менш тяжкі корупційні правопорушення можуть каратися адміністративно (штрафами, заборонаю обіймати посади), але суспільно небезпечні – мають тягнути кримінальну відповідальність із суворішими наслідками. Загалом, євроінтеграція стимулює Україну впроваджувати кращі практики у сфері притягнення до відповідальності: забезпечувати невідворотність покарання, але уникати криміналізації дрібних проступків; гарантувати права людини в процесі; підвищувати інституційну спроможність органів, що накладають адміністративні стягнення (поліції, регуляторів, місцевих органів).

Таким чином, сучасний розвиток інституту адміністративної відповідальності відбувається під двома потужними впливами. З одного боку – виклики війни, які вимагають гнучкості та оперативності від адміністративно-каральної системи для підтримання публічного порядку в екстремальних умовах. З іншого боку – європейські стандарти, які встановлюють високі вимоги до законності, справедливості і поваги прав людини навіть у питаннях притягнення до відповідальності за адміністративні проступки. Україна має інтегрувати обидва ці вектори, формуючи сучасну модель адміністративної відповідальності, здатну ефективно реагувати на правопорушення і одночасно відповідати критеріям правової держави.

Висновки

Інститут адміністративної відповідальності в Україні перебуває в стадії глибокої трансформації, зумовленої внутрішніми потребами реформування та гармонізацією з європейськими правовими стандартами. Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі підсумкові положення.

1. Адміністративна відповідальність – це самостійний вид юридичної відповідальності, що реалізується через застосування адміністративних стягнень за проступки, визначені законом. Її слід відрізнити від кримінальної (за ступенем суспільної небезпеки діяння та характером санкцій) та від дисциплінарної (за сферою дії і колом суб'єктів). Правова визначеність у цьому аспекті є передумовою справедливого правозастосування, і законодавець має закріпити критерії розмежування на рівні кодифікованого акту.

2. Традиційна репресивна модель, націлена виключно на покарання правопорушника, поступово змінюється комплексною моделлю, що поєднує каральні елементи з превентивними та виховними. Трансформація відповідає європейським тенденціям і продиктована як внутрішньою логікою розвитку публічного права, так і впливом принципів належного врядування, пропорційності, гуманізму. Новітній проект

Кодексу про адміністративні проступки закріплює цей підхід, гуманізуючи адміністративну відповідальність та орієнтуючи її на пріоритет прав людини.

3. Українська реформа адміністративно-деліктного законодавства відбувається з урахуванням практики ЄСПЛ та рекомендацій Ради Європи. У проєктовану модель закладено презумпцію невинуватості, право на захист, судовий контроль за санкціями – тобто ті гарантії, що в Європі розглядаються як необхідні для справедливого притягнення до відповідальності. Очікується, що впровадження критеріїв ЄСПЛ (Engel та ін.) на національному рівні зміцнить принципи пропорційності та неупередженості у практиці притягнення до адміністративної відповідальності.

4. Воєнний час висвітлив прогалини та недоліки чинного інституту адміністративних санкцій. Невизначеність щодо відповідальності за порушення режимів воєнного стану вимагала термінового нормативного врегулювання. Водночас, навіть в умовах війни Україна демонструє відданість правовим принципам, шукаючи розумний компроміс між забезпеченням безпеки і дотриманням прав людини. Євроінтеграція підсилює ці процеси: реформування адміністративної відповідальності розглядається як складова загального руху до верховенства права та відповідності критеріям членства в ЄС.

5. Оновлення інституту адміністративної відповідальності доцільно розглядати як комплексний процес, спрямований на системне узгодження української моделі з найкращими європейськими практиками. Йдеться про побудову нової системи, що збалансує ефективність державного примусу з пріоритетом прав людини та правової визначеності. Лише за такої умови адміністративна відповідальність виконає своє призначення у сучасній демократичній державі: буде дієвим, справедливим і легітимним інструментом публічної влади. Україна, переживаючи драматичні випробування війною і водночас прагнучи європейського майбутнього, має унікальний шанс перезаснувати цей інститут на якісно нових засадах – у дусі свободи, справедливості та добра для людини.

Список використаних джерел

1. Козачук Д. А., Панфілов О. Є. Адміністративна відповідальність у системі адміністративно-правових заходів впливу: сучасний вимір та європейські орієнтири. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 91, ч. 3. С. 102–109. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.15>. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/17-2.pdf>
2. Поняття та риси адміністративної відповідальності. *Studies.in.ua*. Б. р. URL: <https://studies.in.ua/admin-pravo-shpora/2091-ponyattya-ta-risi-adminstrativnoyi-vdpovdalnost.html>
3. Опришко В. Ф., Шульженко Ф. П., Шимон С. І. та ін. *Правознавство : підручник*. Київ : КНЕУ, 2003. 767 с. Розд. 3.11 «Адміністративна відповідальність. Адміністративні стягнення: поняття та види». URL: <https://buklib.net/books/23339/>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Стаття 9. Поняття адміністративного правопорушення. 1984. URL: <https://protocol.ua/ua/kodeks-ukraini-pro-administrativni-pravoporushennya-stattya-9/>
5. Гришанова Н. Проєкт Кодексу про адміністративні проступки вже у Раді: основні новації документа. *ЮРЛІГА*. 2024. 2 липня. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/news/228836-prokt-kodeksu-pro-adminstrativn-prostupki-vzhe-u-rad-osnovn-novats-dokumenta>

6. Конституція України. Стаття 92. 1996. URL: <https://constitution.in.ua/articles/92/>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
8. Верховна Рада України. Проект Кодексу України про адміністративні проступки (реєстр. № 11386 від 28 червня 2024 р.). 2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44>
9. Самбор М. Презумпція невинуватості у адміністративно-деліктному праві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2014. № 1. С. 70–76. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKNU_Yur_2014_1_18.pdf
10. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Article 6 – Right to a fair trial. Rome, 4 November 1950. *Council of Europe*. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
11. Ковбас І. В., Крайній П. І. Адміністративна процедура за законодавством України та окремих зарубіжних країн (порівняльно-правове дослідження). *Проблеми законності*. 2023. Вип. 163. С. 93–110. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/download/292358/288135>
12. Recommendation No. R (91) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Administrative Sanctions (Adopted 13 February 1991). *Council of Europe*. 1991. URL: <https://rm.coe.int/16804fc94c>
13. Kärner M. Punitive administrative sanctions after the Treaty of Lisbon: does administrative really mean administrative? *EuCLR European Criminal Law Review*. 2021. Vol. 11, No. 2. P. 156–176. DOI: <https://doi.org/10.5771/2193-5505-2021-2-156>. URL: <https://www.inlibra.com/document/download/pdf/uuid/95cc86e9-2344-3e35-bd43-26df4eb46b28>
14. Bernatt M. Administrative sanctions: between efficiency and procedural fairness. *Review of European Administrative Law*. 2016. Vol. 9, No. 1. P. 5–32. DOI: <https://doi.org/10.7590/187479816X14628633832166>. URL: <https://www.uitgeverijparis.nl/reader/198022/1001262968>
15. Kovbas I. V. *Administrative procedure: theory, current state of legislative support, and development prospects*. Riga : Baltija Publishing, 2023. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/342/9381/19611-1>
16. Дрок І. С. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених обмежень під час дії режиму воєнного стану. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. Т. 6, № 2. С. 6–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-2-6-16>. URL: <https://policeystika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeystyka/article/view/27>
17. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану (реєстр. № 7356 від 09.05.2022). 2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/39569>
18. Порушення комендантської години. Законопроекти 7356, 7553. *Solutio.com.ua*. 2022. URL: <https://solutio.com.ua/uk/yurydychni>

[posluhy/advokat-po-administratyvnyim-spravam/porushennya-komendantskoyi-godyny-zakonoproekt-7356](#)

19. Kovbas I. Щодо адміністративно-процедурного законодавства України. 2023.
URL: http://lsej.org.ua/1_2023/133.pdf